

1956-os mártírjaink

Gimes Miklós (1917–1958) unitárius hitben nevelkedett újságíró és politikus, a Nagy Imre köré csoportosuló értelmiségiek egyik jelentős alakja.

Az 1956-os forradalom napjaiban alapított *Szabadság* című újság szerkesztője volt. November 4-e után sztrájkot szervezett a Kádár-kormány ellen. December 5-én letartóztatták, s a Nagy Imre-per harmadik rendű vádlottjaként halálra ítélték, majd Maléter Pállal együtt 1958. június 16-án kivégezték.

Az 1989-es újratemetés alkalmából a nemzeti gyásznapon, a Hősök terén, koporsójánál Felhős Szabolcs beregi unitárius szórványgondnok állt díszőrséget.

A sírnál Molnár Miklós, az 1956-os *Irodalmi Újság* szerkesztője, a mártír jó barátja mondott emlékbeszédet. Gimes Miklóssal való barátsága a 345. sz. unitárius János Zsigmond cserkészcsapatban kezdődött, majd dr. Iván László lelkész hittanóráin teljesedett ki. Az emlékbeszédében így jellemzi barátját: „Néhány egyszerű szóval szeretném búcsúztatni Gimes Miklóst, a barátot, a társat, s mindkettőt, az embert, akinek szívében annyi jószág és szeretet élt, mint kevesekében. Útján, közös tévútjainkon is az a kívánság vezetett, hogy emberibb, szabadabb és igazságosabb társadalomban élhessenek honfitársai. És amikor felismerte, hogy zsákutcába jutott, minden társánál következetesebben vonta le a tanulságot. A halálig volt hű a felismert igazsághoz.”

A temetést követő vasárnapon a család kérésére a Nagy Ignác utcai templomban Huszti János unitárius püspök gyászistentiszteletet tartott a mártírok lelki üdvéért. Emlékét a MUOSZ székháza épületének oldalfalán lévő márványtábla őrzi, amelyen Domonkos Béla szobrászművész Gimes Miklóst ábrázoló portrédomborműve látható. Az emléktáblát a MUOSZ állította 1996. október 22-én. Isten szent lelke őrizze emlékét és példáját szívünkben, hogy Iván László nevelése, a tiszta unitárius lelkület tovább élhessen!

Dandos Gyula (1938–1957) cigány mártír és diákvezér a beregi unitárius szórvány cigányegyletének névadója. „48 ifjúsága után támadt a hazának egy 56-os ifjúsága is!” – írta az *Irodalmi Újságban* 1956. november 2-án Déry Tibor író. A „pesti srácok” szabolcsi megfelelője a nyíregyházi Dandos Gyula és a köré tömörülő megyei fiatalok.

Hányatott sors volt az övé. 1938-ban Torockón az unitárius egyház szertartása szerint keresztelték meg. Édesanyját már 4 évesen, 1942-ben elvesztette, apja, Dandos Gyula kőműves 1946-ban halt meg katonaként, a nyugati fogságban. Ezután eleinte nagybátyja, Dandos Sándor nevelte, majd állami gondozásba került, s árvaként 1947–49 között Svájcban nevelkedett a Nemzetközi Vöröskereszt

jóvoltából. Majd a debreceni és a karcagi gyermekváros után Balkányba került. Az általános iskola elvégzése után a nyíregyházi Petőfi Sándor Kollégium lakója lett, s itt tartóztatták le 1956. november 6-án.

„Kétségtelenül a megye legfontosabb forradalmi vezetői közé tartozott, minthogy a 18 éves Dandos Gyula tagja volt a nyíregyházi Városi Forradalmi Bizottságnak és a Megyei Forradalmi Bizottságnak, s az 1956. november 2-án megválasztott Nyíregyházi Forradalmi Diáktanácsot vezette.” – írja róla dr. Fazekas Árpád, az '56-os munkástanácsi elnök. Összefogta a tanítóképző és öt megyei diákotthon ifjúságát. Október 26-án délelőtt a nyíregyházi kozák lovas szobor ledöntésekor egy teherautó tetejéről olvasta fel a diákság 21 pontos követelését, amelyet diák-társaival fogalmazott meg. Ezután forradalmi hangvételű beszédet mondott a városháza erkélyéről. Tanárai és életben maradt társai rendkívül éles eszű forradalmárnak tartották.

A megtorlás elől Svájcba akart visszajutni. Szakorvosi javaslattal a szentgotthárdi szanatóriumba került, ahonnan kétszer kísérelt megszökni, a határőrök második szökésekor lelőtték. Holtestét mai napig nem találták meg.

A beregi unitárius szórvány tagjai elhatározták, hogy róla nevezik el az 1996-ban alakult egyesületüket. A névadó ünnepséget 1996. október 23-án tartották a helyi gimnázium aulájában, az ünnepi szónok dr. Fazekas Árpád munkástanácsi elnök volt. Így biztos tovább él a forradalmár emléke és szelleme a beregi unitáriusok gyülekezetében.

Demeter István, a *Dandos Gyula Cigányegylet* elnöke, a beregi unitárius szórvány presbitere az őszi önkormányzati választáson a vásárosnaményi kisebbségi önkormányzat vezetőjévé tagja lett.

Felhős Szabolcs

